

ZILZILA SODIR BO‘LISH VAQTIDA AHOLINI MUHOFAZA QILISH CHORA-TADBIRLARI

Mirzaolimova Atirgul Muzaffarjon qizi
Muqimova Zilolabonu Davronbek qizi
Andijon davlat universiteti
Tabiiy fanlar fakulteti 1-bosqich talabalari

Annotatsiya: Zilzila - tabiatda sodir boladigan eng xavfli hodisalarning biridir. Zilzila yuzaga keladigan iqtisodiy zarar va insonlar halokati bo‘yicha tabiiy ofatlarning ichida birinchi o‘rinni egallaydi.

Kalit so‘zlar: magazin, kinoteatr, maktab, oliygoh, vokzal

Abstract: Earthquake is one of the most dangerous natural phenomena. Earthquakes take the first place among natural disasters in terms of economic damage and human casualties.

Keywords: magazine, cinema, school, university, railway station

Yer qimirlaganda aholini muhofaza qilish chora-tadbirlari.

Аннотация: Землетрясение – одно из самых опасных природных явлений. Землетрясения занимают первое место среди стихийных бедствий по экономическому ущербу и человеческим жертвам.

Ключевые слова: журнал, кино, школа, вуз, вокзал.

1. Yer silkinishi xavfi bo‘lganda binodan chiqish yo‘lini oldindan belgilab qo‘yish kerak. Yodingizda bo‘lsin - yer sikinishi yarim tunda ham yuz berishi mumkin. Chiqish yo‘llari, eshiklar odamlar bilan tirband bo‘lib, tashqariga tez chiqishni qiyinlashtiradi. Binoni zudlik bilan tark etish birinchi qavat derazalari orqali ham amalga oshiriladi.

2. Uyingizdagi xavfsiz joylarni oldindan belgilab qo‘ying va bu - xonaning asosiy devorlari orasidagi burchagi, ichki eshiklar o‘rni, stol, karavot, stanoklar osti bo‘lishi mumkin. Yer qimirlaganda uyning eng xavfli joylari – ichki va tashqi deraza ostilari, devorlarning oyna bilan qoplangan qismlari, ayniqsa oxirgi qavatlardagi burchakda joylashgan xonalar, lift va zinapoya maydonchalari bo‘lishi mumkinligini hisobga olish kerak.

3. Oila a‘zolaringiz va bolalarga xavfsiz joyni egallashni o‘rgatish zarur.

4. Oila a‘zolaringiz va o‘zingiz kvartirangizda, pod‘ezdda, uyingizda gaz, elektr, suvni o‘chirish yo‘llarini bilishingiz lozim.

5. Qariya, nogiron va bolalar xavfsiligini ta‘minlash yo‘lini oldindan o‘ylab qo‘ying.

6. Xonalardagi shkaf, kitob javonlarni devorlarga mahkamlab qo‘ying. Uy jihozlarini uxlaydigan o‘rinlarga yiqilmaydigan holatda, eshik va chiqish yo‘llarini to‘sib qo‘ymaydigan qilib joylashtirish kerak.

7. Javonlar, shkaf ustidagi og‘ir buyumlar qattiq mahkamlab qo‘yilishi yoki odam ustiga tushib ketishi mumkin bo‘lgan buyumlar pastga yoki ishonchli joyga joylashtirilishi shart.

8. Javonlarni dam olish joylaridan, xonaga kirish eshigidan, rakovina va unitazlardan uzoqroq joyga o‘rnating.

9. Uyga kirish yo‘lini, yo‘laklarni va zinapoyalarni buyumlar bilan to‘sib qo‘ymang.

10. Tez alanganuvchi va o‘yuvchi suyuqliklar solingan idishlarni yer qimirlab, bino silkinganda tushib ketib, portlab yoki yonib ketmaydigan xavfsiz joyda saqlang.

11. Jarohatlanganda, umuman xar qanday xavf bo‘lganda birinchi tibbiy yordam ko‘rsatish choralarini o‘rganing. Doimo uyingizda dori-darmonlar, birinchi tibbiy yordam ko‘rsatish qutichasini saqlang.

12. Garaj yoki dala hovli yerto‘lasidan yashirinish joyi sifatida foydalanish mumkin. U yerda ofat tugagunga qadar berkinish, oziq-ovqat zahirasini, kiyim kechak va kerakli narsalarni saqlash mumkin. Shu bilan birga, qaltis qiyaliklar va ko‘chich xavfi bo‘lgan joylarda qurilgan uylar xavfli bo‘lishi mumkinligi yodingizda bo‘lsin.

13. Uyingiz holatini tekshirib chiqing, uni mustahkamlash yo‘llarini aniqlang.

14. Uyingiz yoki ish joyingiz qishloqdagi aholi yashayotgan joylarda joylashgan bo‘lsa, xavfli jarayonlar, ya’ni sel kelishi, ko‘chish xavfi bo‘lgan tog‘ xududida, suv bosishi mumkin bo‘lgan xududlarda ekanligini aniqlab, oila a’zolari va qo‘shnilar bilan birgalikda xavfsiz joyga chiqish yo‘llarini belgilab qo‘ying. Chunki yer silkinishi natijasida, yer ko‘chkisi, o‘pirilishi, siljishi, tosh ko‘chkisi, yerning yorilishi, tuproq qatlamlarining cho‘kishi, tuproqning siqilib, balchiqqa aylanish hollari yuz berishi mumkin.

Kuchli yer silkinishi vaqtida Zilzila ro‘y berganda, yerning yuza qismi uncha uzoq bo‘lmagan vaqt tebranib turadi. Yer silkinishi davri – silkinish yer qatlamining yuzasida va yaqin masofada bo‘lsa, bir necha soniya, chuqurroq va olisda bo‘lsa, 2-3 daqiqagacha davom yetishi mumkin, bu tebranishlar insonga noqulaylik tug‘dirib, sarosimaga tushiradi. Lekin yer silkinishining to‘xtashini kutishdan boshqa chora yo‘q. Shuning uchun vahimaga tushmaslikka harakat qiling, osoyishtalik va xotirjamlikni saqlash juda muhim. Yer qimirlayotganda xotirjamlik va aql bilan ish ko‘rsangiz talofatsiz chiqishingizga ko‘proq imkoniyat bo‘ladi. Bundan tashqari atrofingizdagi odamlar sizdan o‘rnak olishadi va bu ular uchun nihoyatda foydali.

Xonaning ichida

1. Agar siz yer yoki binoning silkinishini sezsangiz, darhol xavfdan qutulishga harakat qiling, yeng katta xavfni yuqoridan tushadigan jismlar yaratishi mumkinligiga ahamiyat bering.

2. Agar siz ko‘p qavatli uyning birinchi qavatida xom g‘ishtli, pishgan g‘ishtli yoki paxsa devorli shaxsiy uylarda yashasangiz, zilzila boshlanishi bilan 15-20 soniya ichida darhol uyning ichidan tashqariga chiqib keting va elektir simlari, gaz quvurlari va baland imoratlar tagidan uzoqroqqa, ochiq joyga o‘ting.

3. Agar xonaning ichida qolsangiz, oldindan belgilab olingan xavfsiz joyga turib oling. Mabodo yuqoridan suvoq parchalari, yoritgich asboblari, oyna siniqlari tushadigan bo‘lsa, stol yoki karavotlar tagiga berkinib oling. Maktab o‘quvchilari partalarning tagiga kirib, boshlari va yuzlarini qo‘llari bilan berkitib olishlari zarur.

4. Agar siz ko‘p qavatli uylar imoratlarning birinchi qavatidan yuqorida bo‘lsangiz, hech qachon lift yoki zinapoyalarga qarab yugurmang, chunki ko‘p hollarda yer qimirlash davrida zinalar birinchi navbatda qulaydi. Bunday hollarda uyning eshigini ochib, uning o‘rniga turing. Eshik kesakisi qotib qolsa, xavotir bo‘lmang, bu hol imorat devorlarining og‘ishidan bo‘ladi.

5. Har qanday binoning oynaband devorlaridan uzoqroqda, asosiy devori yonida turishga harakat qiling. Oyna to‘siqlaridan ehtiyot bo‘ling.

6. Ikkinchi va undan yuqori qavatlarda bo‘lsangiz, zinhor derazadan pastga sakramang, chunki binoga zarar yetmasa ham, siz jarohatlanishingiz mumkin.

7. Sakrashga majbur bo’lgan hollarda zinhor yopiq deraza oynasiga qarab sakramang, oynani taburetka yoki yelkangiz bilan sindirib, keyin sakrang.

8. Odamlar bilan gavjum joylarda (magazin, kinoteatr, maktab, oliygoh, vokzal) sarosimaga tushmang, binoning asosiy devorlariga, ustunlarga yaqinroq osilib turgan buyumlardan, qandil, konditsioner, reklama taxtalaridan uzoqroq turish kerak.

9. O’zingizni xotirjam tuting, atrofingizdagilarni sarosimaga tushiradigan harakatlar qilmang, eshik va yo’laklarda tirbandlikka yo’l qo’ymang.

10. Qishloq joylarida yer silkinishi oqibatida yer ko’chkisi ro’y berishi, sel kelishi, tog’ toshlari tushishi mumkin. Shuning uchun tepaliklar ustiga yoki suv bosmaydigan, yuqoriroq joyga chiqib olishga yoki tik tog’onbag’irlari ostidan uzoqroq joylarga o’tishga harakat qiling.

11. Molxonalar yonida turish mumkin yemas, chunki hurkib ketgan hayvonlar tagida qolib ketish xavfi mavjud.

Ko’chada

1. Ko’p qavatli bino ostida turgan bo’lsangiz, ochiq joyga chiqishga harakat qiling, chunki bino silkinishi natijasida siniq parchalari ustingizga tushishi mumkin. Elektr simlari tagida ham turmang, uzulib ketishi mumkin. Uzulib ketgan simlardan ehtiyot bo’ling.

2. Bino bo’ylab uning tagida yugurmang, binoga kirmang, yuqoridan tushishi mumkin bo’lgan bo’laklar hayotingiz uchun xavfli.

3. Yer silkinayotgan vaqtda avtomobilda ketayotgan bo’lsangiz, yuqori qavatli binolar, elektr simi, tik yonbag’irlar, ko’priklar, avtomobillarga yonilg’i quyish shahobchasi, daryo o’zanidan uzoqroq joylarga borib mashinani asta to’xtating.

Zilzila kuchini aniqlash shkalasi (ballarda)

1. Sezilmaydigan zilzilalar. Yer tebranishining kuchi insonlar sezadigan darajaga yetmaydi. Uni faqat tebranishni qayd qiluvchi maxsus asboblari - seysmograflar yordamida qayd qilish mumkin.

2. Zo’rg’aa seziluvchi zilzilalar. Zilzila kuchini binoning ichida harakatsiz holatda bo’lgan, ayniqsa yuqori qavatlarda bo’lgan ayrim insonlar sezishi mumkin.

3. Yerning kuchsiz tebranishi. Zilzilani bino ichida bo’lgan insonlarning ayrimlari, ochiq joyda bo’lganlardan faqat tinch holatda turganlarga sezadi. Tebranish guyo ma’lum masofadan yuk mashinasi o’tgandek tuyuladi. Sinchkov kuzatuvchi osma holatda bo’lgan predmetlarning yengil tebranishini ilg’ab oladi, binolarning yuqori qavatlarida tebranish nisbatan kuchliroq bo’ladi.

4. Sezilarli tebranish. Bino ichida bo’lgan insonlarning aksariyat qismi, ochiq joydagilarning ozchiligi sezadi. Ba’zan uyqudagilar ham o’ygonadi. Uy derazalari, eshiklar, idishlar yengil zirillaydi. Osmo holatda bo’lgan anjomlar tebranadi. Idishlardagi suyuqliklarda chayqalish paydo bol’adi. To’xtab turgan avtotransportdagilar ham sezishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yhati

1. Tojiyev M.X, Nigmatov I – “ Hayot faoliyati xavfsizligi ” - 2012-yil
2. Razzaqov H. X, Mamasov SH. A – “ Hayot faoliyati xavfsizligi ” - 2019-yil
3. <https://www.gazeta.uz>
4. <https://lex.uz>